

Till: Socialdepartementen
Diarienummer: S2022/02803
Remissyttrande från: Sveriges Kvinnoorganisationer
Datum och ort: 13 oktober 2022, Stockholm

Remissvar: Rätt och lätt – ett förbättrat regelverk för VAB (2022:31)

Sammanfattning

Syftet med utredningens förslag är att modernisera, renodla och förenkla regelverket för VAB samt att minska fusk och felaktiga utbetalningar. Utredningens förslag ska bidra till ett mer jämställt uttag av förmånen. Utgångspunkten har varit att inkomstbortfallsprincipen fortsatt ska gälla och att tillfällig föräldrapenning ska vara en förutsättning för ledighetsrätt.

Sveriges Kvinnoorganisationer beklagar att utredningen inte lägger några förslag som på ett substantiellt sätt kan förväntas leda till ett jämnare uttag av den tillfälliga föräldrapenningen vid vård av sjukt barn. Vi anser att alla delar av föräldraföräldraförsäkringen, så även den tillfälliga föräldrapenningen, ska vara individualiserade med syfte att vardera föräldern tar ut hälften av ersättningsdagarna. Eftersom uttaget av den tillfälliga föräldraförsäkringen varierar mycket utifrån barns och föräldrars behov måste detta lösas på ett annat sätt än traditionell öronmärkning. Ett sätt kan vara att uttaget ska delas lika sett över en längre tidsperiod för att fler dagar ska beviljas. Detta behöver dock utredas närmare och vi beklagar att utredningen inte valt att inkludera denna aspekt.

Vi avstyrker förslaget om att sänka gränsen för antal ersättningsdagar till 40 dagar per barn och år, jämfört med dagens 120 dagar. Det finns en stor risk att en betydande grupp av föräldrar som har behov av att vårda sjuka barn kommer att drabbas och att barn som skulle behöva vara hemma kan tvingas tillbaka till förskola och skola för tidigt. Risken är allvarlig då ledighetsrätten fortsatt ska kopplas till dagar med rätt till ersättning. Det innebär att föräldrar som har behov av fler dagar inte bara riskerar att förlora ekonomiskt utan i värsta fall kan förlora sitt arbete. Detta slår särskilt hårt mot kvinnor, inte minst den grupp som har osäkra anställningar. I förlängningen påverkar ett för lågt tak även arbetsmiljön i den redan hårt ansträngda förskolan och skolan negativt där en stor majoritet av de anställda är kvinnor som redan drabbas av egen ohälsa i högre grad än andra grupper på grund av resursbrist och hur arbetet är organiserat (samt smitta). Ett för lågt satt tak riskerar dessutom att drabba kvinnor ekonomiskt i högre grad än män. Risken är överhängande att de dagar som inte går att få ersättning för (utan intyg) tas ut av mamman av ekonomiska skäl och på grund av könsnormer. Taket riskerar att slå särskilt hårt mot ensamstående mammor som ofta har knappa marginaler i sin ekonomi.

Att pengar som ska användas till att ersätta barnfamiljer ekonomiskt vid sjukdom i betydande omfattning förskingras genom olika typer av fusk och felaktiga utbetalningar är allvarligt och viktigt att åtgärda. Sveriges Kvinnoorganisationer är därför positiva till förslag som skärper kontrollen av användandet. Vi ser

också positivt på utredarens förslag att förenkla och låta regelverket omfatta fler situationer. Vi vill dock betona att det redan idag, utöver 120 dagars-gränsen, krävs att föräldrar den åttonde kalenderdagen i barnets vårdperiod lämnar ett intyg från sjuksköterska eller läkare till Försäkringskassan.

Sveriges Kvinnoorganisationers kommentarer till förslagen

Förslag för att öka jämställdheten i uttag av föräldrapenning saknas

Kvinnor tar fortsatt ett betydligt större ansvar än män för det obetalda arbetet i hemmet, där vård av och omsorg om barn är en av de största delarna. Uppdelningen cementerar en ordning där mannen alltjämt är huvudförsörjare i många familjer. Familjen investerar gemensamt i mannens inkomst och karriär genom att kvinnan tar ett större ansvar för det obetalda arbetet och därmed möjliggör för mannen att viga mer tid åt lönearbete. Det får långsiktiga och långtgående konsekvenser för kvinnors ekonomi som innebär sämre möjligheter att leva ett fritt och självständigt liv och betydligt större risk för ekonomisk utsatthet vid separation och pension. Utredningens enda förslag för att öka jämställdheten är att målet i Försäkringskassans regleringsbrev, att myndigheten ska verka för ett jämställt användande av föräldrapenning och tillfällig föräldrapenning, ska prioriteras även fortsättningsvis. Detta kan inte anses vara tillräckligt för att leva upp till vad som anges i direktivet, nämligen att utredningen ska ha som mål att bidra till ett mer jämställt uttag av TFP. Dessutom menar vi att förslaget om ett sänkt tak för rätten till antal dagar med ersättning kan få negativa effekter för jämställdheten om det leder till mer obetald ledighet för kvinnor samtidigt som det kan belasta personalen och arbetsmiljön i den kvinnodominerade förskolan. Vi anser att dessa risker är större än den potentiella vinsten med att kvinnor skulle minska sitt vabbande med ett lägre tak, som antyds i utredningen.

Sveriges Kvinnoorganisationer menar att alla delar av föräldraföräldraförsäkringen, så även den tillfälliga föräldrapenningen, ska vara individualiserade med syfte att föräldrar ska ta ut hälften av ersättningsdagarna vardera. Eftersom uttaget av den tillfälliga föräldraförsäkringen varierar mycket utifrån barns och föräldrars behov måste detta lösas på ett annat sätt än traditionell öronmärkning. Ett sätt kan vara att uttaget ska delas lika sett över en längre tidsperiod för att fler dagar ska beviljas. Detta behöver dock utredas närmare och vi beklagar att utredningen inte valt att inkludera denna aspekt.

Det behövs också en ordentlig genomlysning av den faktiska vården av sjukt barn. Utredningen framhåller att uttaget av föräldrapenningen är relativt jämställt då män tar ut cirka 40 procent av dagarna. För det första vill vi understryka att även en sådan skillnad är betydande och kan få stora effekter för kvinnors ekonomi och karriärmöjligheter. Men som beskrivs i utredningen så tar föräldrar bara ut TFP i cirka en tredjedel av fallen då ett barn är sjukfrånvarande från förskolan. Det betyder att uttaget av TFP inte är ett bra mått för hur det faktiska obetalda arbetet fördelas. Det behövs mer kunskap om hur ledighet som inte ersätts av TFP fördelas mellan föräldrar och hur den påverkar den ekonomiska jämställdheten. Utifrån det bör en genomlysning av regelverket sedan göras utifrån ett jämställdhetsperspektiv.

Förmånstid: Gräns på 40 ersättningsdagar och därefter krav på intyg

Sveriges Kvinnoorganisationer avstyrker förslaget om en gräns på 40 ersättningsdagar.

Enligt nuvarande reglering lämnas tillfällig föräldrapenning som regel under sammanlagt högst 120 dagar för varje barn och år. För rätt till ersättning därutöver krävs att barnet är att betrakta som allvarligt sjukt. Utredningen föreslår att förmånstiden ska kortas till sammanlagt högst 40 dagar för varje barn och år, det vill säga en minskning med två tredjedelar. Utredaren skriver att en sådan minskning skulle medföra att endast en liten andel av föräldrarna till de barn som ersättningsanspråken avser träffas av ett ökat krav på att ge in underlag. 2021 lämnades enligt utredningen tillfällig föräldrapenning för fler än 40 dagar för 2,1 procent av barnen, totalt 17 835 barn, men siffran var betydligt högre för yngre barn, 6,3 procent bland tvååringar. Under 2021 var uttaget högre, jämfört med innan pandemin, till följd av restriktioner som innebar högre ställda krav på när och hur länge ett barn med symptom skulle vara hemma. Försäkringskassan förutspår att nya normer under coronapandemin kan fortleva med ett fortsatt ökat uttag som konsekvens, även om det är oklart hur högt. Det är alltså relevant att utgå från en normförskjutning som även på sikt ger ett större behov av tillfällig föräldrapenning jämfört med tidigare.

En för låg förmånstid motverkar försäkringens syfte

Tillfällig föräldrapenning, TFP, är ett ekonomiskt stöd för föräldrar som avstår från att arbeta för att ta hand om ett sjukt barn som normalt går i förskola, skola eller vårdas av någon annan. TFP finns till för att föräldrar ska kunna vara hemma med sina sjuka barn utan att förlora en för stor del av sin arbetsinkomst. Förutom att möjligheten för föräldrar till betald ledighet spelar en avgörande roll för enskildas ekonomi, inte minst kvinnor som tar det största ansvaret för att vårda sjuka barn, så har det en betydelse även för förskolan som är till för barn som är friska nog att orka delta i verksamheten och som inte smittar. Samt för barnen som behöver vila när de är sjuka. Utredningen pekar på att det finns ett omfattande fusk inom den tillfälliga föräldrapenningen samt att ett väsentligt lägre tak skulle kunna fungera normförskjutande för när det är lämpligt att barnet ska vara hemma från förskolan. Att pengar som ska användas för att ersätta barnfamiljer ekonomiskt vid sjukdom i betydande omfattning försäkras genom olika typer av fusk och felaktiga utbetalningar är givetvis allvarligt och viktigt att åtgärda. Men det föreslagna taket innebär en stor risk att även föräldrar som har behov av att vårda sjuka barn kommer att drabbas och att barn som skulle behöva vara hemma kan tvingas tillbaka till förskolan för tidigt. Risken är allvarlig då ledighetsrätten fortsatt ska kopplas till dagar med rätt till ersättning. Det innebär att föräldrar som har behov av fler dagar inte bara kan förlora ekonomiskt utan i värsta fall riskerar att förlora sitt arbete. Detta slår särskilt hårt mot kvinnor, inte minst den grupp som har osäkra anställningar. I förlängningen påverkar ett för lågt tak även arbetsmiljön i den redan hårt ansträngda förskolan och skolan negativt där en stor majoritet av de anställda är kvinnor som redan drabbas av egen ohälsa (och smitta) i högre grad än andra grupper på grund av resursbrist och hur arbetet är organiserat. Ett för lågt tak riskerar också att drabba kvinnor ekonomiskt i högre grad än män. Risken är överhängande att de dagar som inte går att få ersättning för (utan intyg) tas ut av mamman av ekonomiska skäl och på grund av könsnormer. Det föreslagna taket riskerar att slå särskilt hårt mot ensamstående mammor som ofta har knappa marginaler i sin ekonomi.

Underlaget som ligger till grund för bedömningen av det föreslagna taket är inte rättvisande

Den stora andel föräldrar som inte tar ut tillfällig föräldrapenning, TFP, fast barnet är sjukt och sjukfrånvarande gör statistiken över uttag till ett dåligt underlag för var ett tak skall sättas. I den IFAU-studie som utredningen refererar till som jämför barns faktiska sjukfrånvaro med uttaget av TFP visade det sig att många föräldrar inte tog ut TFP, trots att barnen var sjukfrånvarande. Föräldrarna tog ut TFP för ungefär en tredjedel av den tid barnen var hemma på grund av sjukdom. Bland föräldrar som arbetade i högre utsträckning var andelen 55 procent. Studien visar att barn som är 18 månader i genomsnitt är sjukfrånvarande 18 procent av tiden. Vad detta motsvarar i antal dagar uppges inte men 18 procent av det normala antalet arbetsdagar per år, vilket brukar skattas till omkring 250, minus 25 semesterdagar motsvarar ganska precis 40 dagar. Orsaken till att uttaget är betydligt lägre än den faktiska frånvaron kan vara att föräldrar i många fall inte har rätt till ersättning eller väljer att vobba (jobba samtidigt som barnet är hemma) En förälder som vårdar flera sjuka syskon samtidigt får bara ta ut TFP för ett av dessa, det kan också handla om föräldralediga eller föräldrar som inte skulle arbetat den aktuella dagen (skiftarbetare, timvikarier etc.)

Siffror över uttaget av tillfällig föräldrapenning ger därmed inte något svar på hur många dagar som föräldrar kan ha behov av att avstå arbete för att vårda sitt barn. En stor del av den grupp som tagit ut fler än 40 dagar kan, tvärtemot vad utredningen antyder, mycket väl haft ett reellt behov och en rätt att stanna hemma med sina barn, bara sämre möjligheter att lösa vården av sjukt barn utan att behöva ta ut ersättning (och förlora inkomst). Effekten skulle därmed bli att tusentals föräldrar vars barn överstigit 40-vardagar därefter måste kontakta vården för att begära intyg varje gång barnet drabbas av sjukdomar som inte av andra skäl kräver kontakt med vården såsom helt vanliga förkylningar. Det innebär en ansevärd kostnad för vården att hantera den typen av ärenden vars syfte inte är vårdrelaterat och en onödig ansträngning för föräldrarna. Det är tveksamt hur det ska fungera i praktiken då vården inte är organiserad för att ta emot förkylda och magsjuka barn i behov av intyg.

Utifrån detta instämmer vi inte i utredningens bedömning att förslaget om förmånstid innebär att regelverket anpassas efter de faktiska behoven av ersättning som föräldrar har utifrån barnets behov. Om en ny tidsgräns ska sättas bör den utgå från uppgifter om barns faktiska sjukfrånvaro i olika åldersgrupper och inte statistik över uttaget av TFP.

Ökad mängd kontroller, enklare kommunikation samt fler tillfällen ska täckas av försäkringen

Att pengar som ska användas för att ersätta barnfamiljer ekonomiskt vid sjukdom i betydande omfattning förskingras genom olika typer av fusk och felaktiga utbetalningar är allvarligt och viktigt att åtgärda. Sveriges Kvinnoorganisationer är därför positiva till förslag som skärper kontrollen av användandet. Vi ser också positivt på utredarens förslag att förenkla och låta regelverket omfatta fler situationer.

Sveriges Kvinnoorganisationer tillstyrker förslagen att:

- Försäkringskassan ges i uppdrag att utöka andelen särskilda kontroller som genomförs före beslut om tillfällig föräldrapenning, till i minst fem procent av de ansökningar som inkommer. Samt att myndigheten får i uppdrag att ta fram en kostnadseffektiv och ändamålsenlig digital lösning för kommunikation med arbetsgivare.

- Försäkringskassan ska få tillgång till inkomstuppgifter i arbetsgivardeklarationerna för kontroll av tillfällig föräldrapenning.
- Förskolor och skolor på begäran ska lämna uppgift till Försäkringskassan om när barnet har varit frånvarande från verksamheten.
- Ansökningstiden för tillfällig föräldrapenning ska kortas. Ersättning ska inte lämnas för längre tid tillbaka än 30 dagar före den dag ansökan kom in till Försäkringskassan.
- Vilka situationer som föräldrar ska ha rätt till tillfällig föräldrapenning förtydligas och att fler situationer ska läggas till de nuvarande för att bättre möta föräldrars och barns behov.
- Tillfällig föräldrapenning ska finnas för två föräldrar om det behövs för vården av ett barn eller när barnet vårdas på sjukhus eller vid andra besök i hälso- och sjukvården där det kan vara nödvändigt med flera föräldrars närvaro.

Information till förskolor och föräldrar

Som utredningen uppmärksammar har coronapandemin inneburit en väsentlig ökning av VAB till följd av striktare regler för när barnet inte ska vistas i förskolan på grund av smitta. Det har fått betydande effekter för inte minst kvinnors ekonomi. Vi välkomnar därför att Folkhälsomyndigheten ges i uppdrag att ta fram ett kunskapsunderlag med rekommendationer för när barn normalt kan vistas eller återgå till verksamheten i samband med olika typer av infektioner eller smittsamma tillstånd. Vi vill samtidigt betona att för personalen i förskolans skull och barnen själva är det viktigt att barn även fortsatt stannar hemma när de är för sjuka för att delta i förskolans verksamhet. Ambitionen att sänka statens kostnader för tillfällig föräldrapenning får inte gå före denna princip. Vi tillstyrker även förslaget att Försäkringskassan bör ges i uppdrag att anpassa informationen om tillfällig föräldrapenning utifrån olika anställningsformer och för företagare.

Jenny Andersson, sakkunnig arbetsmarknad och socialförsäkringar Sveriges Kvinnoorganisationer

Clara Berglund, generalsekreterare Sveriges Kvinnoorganisationer